

Sveučilište J.J.Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**ODNOS RELIGIOZNOSTI I ZADOVOLJSTVA ŽIVOTOM
KOD STUDENATA**

Diplomski rad

Katarina Matić

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Gorka Vuletić

Osijek, 2014.

Sadržaj

UVOD	1
Religioznost	1
Zadovoljstvo životom	5
Odnos religioznosti i zadovoljstva životom	8
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	10
Cilj istraživanja	10
Problemi	10
Hipoteze	10
METODA	10
Sudionici	10
Postupak prikupljanja podataka	11
Mjerni instrumenti	11
REZULTATI	13
RASPRAVA	18
Metodološki nedostaci istraživanja	21
ZAKLJUČAK	22
LITERATURA	23

Odnos religioznosti i zadovoljstva životom kod studenata

Sažetak:

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos religioznosti i zadovoljstva životom. Istraživanje je provedeno na uzorku od 419 studenata. U istraživanju su korišteni slijedeći instrumenti: Upitnik religioznosti (Ljubotina 2002; prema Stiplošek 2002) i Indeks osobne kvalitete života (International Wellbeing Group (2006)). Rezultati pokazuju kako između religioznosti i zadovoljstva životom postoji niska, ali značajna pozitivna povezanost. Provjerili smo i spolne razlike s obzirom na religioznost, te smo utvrdili da postoje razlike između muškaraca i žena prema kojim su žene religioznije od muškaraca. Prema očekivanjima nismo dobili razliku u ukupnom zadovoljstvu životom između muškaraca i žena, međutim na razini pojedinih domena dobivene su statistički značajne razlike. Žene su zadovoljnije postignućem i odnosima s bližnjima.

Ključne riječi: religioznost, zadovoljstvo životom, studenti, spolne razlike

The relationship between religiosity and satisfaction with life among students

Abstract:

The aim of this study was to examine the relationship between religiosity and satisfaction with life. 419 students participated in this study. Instruments that were used are: Religiosity questionnaire (Ljubotina 2002; prema Stiplošek 2002) and Personal Wellbeing Index (International Wellbeing Group (2006)). Results have pointed to small, but positive relationship between religiosity and satisfaction with life. We tested the gender differences with respect to religiosity and found that there are differences in religiosity between men and women according to which women are more religious than men. As expected we did not get the difference in overall life satisfaction between men and women, but at the level of individual domains are obtained statistically significant differences. The women are more satisfied with what they achieving in life and with their personal relationships.

Keywords: religiosity, satisfaction with life, students, gender difference

UVOD

Religioznost se u psihologiji kao znanstvenoj disciplini počela proučavati 1882. godine kada je G.S. Hall objavio svoj prilog o moralnom i religioznom odgoju. Svoj doprinos području psihologije religioznosti dali su mnogi znanstvenici: William James (1990) u svom djelu „Raznolikosti religioznog iskustva“, zatim Erich Fromm (1950) koji prikazuje sustavnu analizu religioznosti u djelu „Psihoanaliza i religija“, E.H. Erikson koji je svoj doprinos dao kroz proučavanje glasovitih vjerskih osoba: Luthera (Erikson, 1958), Gandija (Erikson, 1969) i Isusa (Erikson, 1981). Jean Piaget (1930) je u psihologiju uveo koncept dvaju fundamentalnih tipova religioznog stava: transcendencija i imanencija. Burrhus Frederic Skinner (1971) je upozoravao da je religioznost nezdrava ako se osloni samo na vanjsko i tradicionalno u religiji. Prema Gordonu W. Allportu (1950) religioznost je značajan faktor u razvoju ljudske ličnosti. Abraham H. Maslow (1968) tvrdi da religija pruža čovjeku mogućnost napredovanja prema većim vrijednostima. Unatoč tome što je religioznost predmet proučavanja različitih znanstvenih disciplina, čini se da za nju još uvijek nema dovoljno prostora u psihologiji. Prof dr. sc. Mirjana Krizmanić (Ćorić, 1998; str. 7) u predgovoru knjige „Psihologija religioznosti“ autora Š.Š. Ćorića, navodi: „Usprkos izuzetno važnoj ulozi koju religija ima u životu mnogih ljudi, pa tako i stručnjaka za mentalno zdravlje poput psihologa i psihijataru, religija i religioznost rijetko se, ako uopće, spominju u udžbenicima psihologije i psihijatrije“. Religija i religijske vrijednosti kao dio kulture, utječu na oblikovanje društva i njegovo funkcioniranje (Marinović Bobinac, 2000). Obitelj ima najvažniju ulogu pri formiranju vjerskog života pojedinca. U obitelji se pojedinac primarno identificira s određenim religijskim vjerovanjima i vrijednostima.

Religioznost

Religioznost se oduvijek ubraja u sustav vrijednosti u ljudskom životu. U psihologiji, religioznost se definira kao „sustav shvaćanja, vjerovanja, ponašanja, obreda i ceremonija, pomoću kojih pojedinci ili zajednica stavljaju sebe u odnos s Bogom ili s nadnaravnim svijetom i često u odnos jednih s drugima, te od kojega (sustava) religiozna osoba dobiva niz vrednota prema kojima se ravna i prosuđuje naravni svijet (English i English, 1976; Ćorić, 1998; str. 17). Predmet proučavanja psihologije religioznosti su i religioznost i nereligioznost jer se i jedna i druga odnose na isti sadržaj. Dok religioznost potvrđuje sadržaje vjere, nereligioznost ih negira. Doprinos psihologije religioznosti je u pružanju okvira za razumijevanje načina na koji čovjek razvija ili ne razvija svoj religiozni stav. Psihologe

zanima čovjekov odnos prema Bogu jer se on može odraziti na odnos prema samom sebi, prema drugim ljudima i svijetu koji ga okružuje. Pojmovi religije i religioznosti međusobno se isprepliću, religija se više odnosi na društveno-kulturalni aspekt, a religioznost na individualni (Stiplošek, 2002). Religija je vanjska, javna, objektivna, ustanovljena i racionalna, dok se religioznost smatra unutrašnjom, privatnom, subjektivnom i emocionalnom (Marinović Bobinac, 1995). Sa stajališta strukture većine velikih razvijenih religija, više međusobno povezanih elemenata čini religiju: doktrine, iskustva obreda, vrijednosti, norme, ustanove i vjerske ličnosti (Marinović Jerolimov, 1995). Unutar određenog religijskog sustava moguće je razlikovati uvjerenе vjernike koji prihvaćaju sve što vjera uči od onih religioznih koji vjeruju, ali ne prihvaćaju sve što vjera uči i ostalih koji su uvršteni u neodlučne, ravnodušne, nereligiozne i protivnike religije. Religioznost i nereligioznost na individualnoj razini može biti prisutna, odsutna ili razvijena u različitom opsegu (Marinović Jerolimov, 2000). Pokazalo se da porastom intenziteta religioznosti raste i intenzitet religijskog doživljavanja Boga, pri čemu religiozni doživljaj Boga ne mora nužno biti povezan s religioznom samoidentifikacijom (Marinović Bobinac, 2000). Također, posljedična odnosno ponašajna dimenzija religioznosti pokazuje utjecaj vjere na svakodnevno življenje. S porastom religioznosti raste i uvjerenje o potrebi prožimanja profesionalnog i društvenog života vjerom (Marinović Bobinac, 2000).

Početakom 50-tih Allport je analizirao ponašanje religioznih ljudi i postupno razvio koncept intrinzične i ekstrinzične religioznosti. Prema Allportu, moguće je razlikovati intrinzičnu i ekstrinzičnu religioznu orijentaciju koje nisu krajnje vrijednosti bipolarnog kontinuuma, već korelacija među njima ovisi o karakteristikama ispitivanog uzorka (Donahue, 1985). Pokazalo se da religiozni pojedinac obično naginje jednoj od kategorija, ali povremeno pokazuje i sklonost prema drugoj. Ekstrinzična religioznost je pozitivno povezana sa zadržošću i osoba takve orijentacije se prema religiji odnosi kao prema instrumentu koji treba koristiti. Nasuprot tome, osoba intrinzične orijentacije nadilazi osobne interese, tolerantna je prema drugima, a religiju njeguje zbog samih njezinih vrednota (Ćorić, 1998). Također, Allport (1954) u svom radu institucionalizirani oblik religioznosti povezuje s predrasudama i autoritarnim karakterom, a internalizirani oblik s iskrenom vjerom u ideale i tolerancijom (Dragun, 2001). Rezultati istraživanja provedenog na uzorku mladih u Banja Luci pokazuju da je intrinzična religioznost veća kod žena, što je u skladu sa nekim ranijim istraživanjima (Dušanić, 2007). U Hrvatskoj se za mjerenje intrinzične i ekstrinzične religiozne orijentacije koristi prijevod Skale intrinzične i ekstrinzične religiozne orijentacije

koju je Feagin (1964; prema Štifter) razvio prema Allportovoj ideji intrinzične/ekstrinzične religiozne orijentacije.

Unatoč doprinosu u ispitivanju fenomena religioznosti, Allportovoj konceptualizaciji religioznosti upućeni su i određeni prigovori vezani uz podjelu na intrinzičnu i ekstrinzičnu religioznost. Hodge (1972) zaključuje kako je religiozna orijentacija prije mjera motivacije za religiozno ponašanje nego mjera samog ponašanja, a Hunt i King (1971) tvrde kako se intrinzična i ekstrinzična religiozna orijentacija mogu objasniti osnovnim varijablama ličnosti (Kirkpatrick i Hood, 1990). Prema njima, čestice ekstrinzične skale se mogu upotrijebiti za bilo koje institucionalizirano ponašanje jer pojedinac može biti ekstrinzično orijentiran prema gotovo svemu, a da religioznost predstavlja samo jedan specifičan slučaj. Nadalje, Kirkpatrick i Hood (1989) ustanovljuju kako u osnovi Ros skale postoje tri faktora: jedan intrinzični i dva ekstrinzična. Ekstrinzično personalni faktor – Ep obuhvaća tvrdnje koje se odnose na vjeru kao izvor utjehe, olakšanja i zaštite, a ekstrinzično socijalni faktor – Es one čestice koje se odnose na vjeru kao način stjecanja društvenog položaja. Iako su navedeni faktori međusobno povezani, njihova povezanost s brojnim drugim varijablama je različita, stoga je upitno njihovo sažimanje u jednu skalu (Kirkpatrick i Hood, 1990). Subskale Ep i Es uglavnom nisu povezane s intrinzičnom skalom te se negativne korelacije između intrinzične i ekstrinzične skale, prema Allportu i Rossu (1967) i Donahueu (1985), mogu objasniti upravo tim rezidualnim česticama (Stiplošek, 2002). Osim toga, Allportova skala religiozne orijentacije sadrži čestice na koje mogu odgovarati samo religiozne osobe te se njegova koncepcija danas sve manje koristi. U istraživanjima religioznosti danas prevladava dimenzionalni pristup.

U početnim empirijskim istraživanjima mjerile su se jedna ili najviše dvije dimenzije religioznosti (vjerovanje u Boga i odlazak u crkvu), no danas prevladava mišljenje da je religioznost opravdanije mjeriti višedimenzionalnim skalama (Marinović Jerolimov, 1995). Wach (1970; prema Stiplošek, 2002) navodi da su sve religije, unatoč njihovim varijacijama, karakterizirane trima univerzalnim dimenzijama: teorijskom - sustavom vjerovanja; praktičnom – sustavom obreda i sociološkom – sustavom socijalnih odnosa. Suvremeni autori se slažu da je religioznost složen i slojevit fenomen i u proučavanju ovog konstrukta potrebno je obuhvatiti njegove kognitivne, bihevioralne i emocionalne komponente (Štifter, 2006). Za razvoj višedimenzionalnog pristupa religioznosti značajan doprinos dali su Glock i Stark (1962) koji su predložili četiri glavne dimenzije religioznosti: ideologijsku koja se odnosi na religijska vjerovanja, ritualističku koja se odnosi na religijsku praksu, iskustvenu koja se odnosi na religijske osjećaje, posljedičnu koja se odnosi na efekte religije, te je kasnije dodana

i peta intelektualna dimenzija koja se odnosi na religijsko znanje (Štifter, 2006). Ideologijska dimenzija se temelji na prihvaćanju određenih vjerovanja kod religioznih osoba, pri tome se sadržaj i opseg tih vjerovanja može razlikovati među religijama kao i unutar iste religijske tradicije (Marinović Jerolimov, 2000). Iskustvena dimenzija odražava činjenicu da sve religiozne osobe u određenim trenutku života dožive različite osjećaje povezane s religioznim iskustvom. Takvi osjećaji mogu se pojaviti u rasponu od poniznosti do radosti, od osjećaja smirenosti i spokoja do osjećaja strasnog sjedinjenja s nadnaravnim (Jašić, Hodžić i Selmanović, 2012). Ritualna dimenzija uključuje specifične religijske prakse koje se očekuju od vjernika kao što je odlazak u crkvu, molitva, post i slično (Jašić i sur., 2012). Intelektualna dimenzija veže se uz očekivanje da bi religiozne osobe trebale biti upoznate s osnovnim načelima svoje vjere, pri čemu vjerovanje ne mora slijediti iz znanja (Marinović Bobinac, 2000). Brojna istraživanja su potvrdila opadanje poznavanja vlastite vjere te se nerijetko događa da se na religijskom polju spaja ono što je nekada bilo nespojivo. Prema rezultatima europskog istraživanja *Vjera i moral* u kojemu je sudjelovala i Hrvatska, u porastu je stupanj prihvaćanja alternative u odnosu na religioznost. Tako npr. deklarirani katolici koji kažu da prihvaćaju sve što uči njihova vjera u isto vrijeme prihvaćaju i koncept New Agea, praznovjerja, horoskopa i magije (Pivčević, 2005). Prihvaćanje alternativnih oblika duhovnosti kod ovih pojedinaca ne proizlazi nužno iz nepoznavanja načela vjere kojoj pripadaju, nego su one odraz njihova vjerovanja u drugačija načela od onih koje nalaže vjera kojoj pripadaju. Posljedična dimenzija religioznosti se odnosi na ponašanje i stavove koje bi religiozna osoba trebala njegovati, pri tome su oni odraz utjecaja vjerovanja, obreda, religioznih osjećaja i znanja (Jašić i sur., 2012). Ovom se dimenzijom daje odgovor na pitanje temelje li se ponašanja i stavovi religioznog pojedinca na njegovom religioznom iskustvu. Postoje određena neslaganja autora u pogledu na posljedičnu dimenziju, često se za mjerenje ove dimenzije koriste različite varijable što dovodi do određenih poteškoća vezanih uz sadržaj ove dimenzije, a koje mogu rasvijetliti buduća istraživanja (Pivčević, 2005).

Glock i Stark (1968) na temelju rezultata istraživanja zaključuju kako su dimenzije religioznosti međusobno neovisne jer je najveća korelacija između bilo koje dvije dimenzije iznosi 0.57 (Marinović Jerolimov, 1995). Dimenzionalni pristup mjerenja religioznosti podrazumijeva proučavanje dimenzija i njihov međudnos na razini pojedinca. Tip religije određuje se s obzirom na prevladavanje pojedine dimenzije, a razvijenost ili dominantnost određene dimenzije religioznosti ukazuje na tip religioznosti, odnosno tip vjernika (Marinović Bobinac, 2000). Nakon Glocka neki su autori broj dimenzija religioznosti povećavali na

sedam, a drugi smanjivali na tri: vjerovanje, doživljaj vjere i religiozno znanje. Međutim, većina se istraživanja koja su se bavila dimenzijama religioznosti oslanja na Glockov koncept od pet glavnih dimenzija religioznosti (Dušanić, 2007). Budući da se višedimenzionalni pristup religioznosti pokazao najopravdanijim, nekoliko hrvatskih istraživača je konstruiralo upitnike religioznosti koji se temelje na ovom općeprihvaćenom modelu. Za ispitivanje religioznosti pripadnika katoličke vjeroispovijesti koristi se Upitnik o dimenzijama religioznosti i njezinu utjecaju na svagdanji život (Ćorić, 1998; prema Štifter, 2006) te Upitnik religioznosti (Pivčević, 2005; prema Štifter, 2006). Za procjenu stupnja religioznosti pripadnika različitih vjeroispovijesti, a ne isključivo katoličke vjeroispovijesti namijenjen je Upitnik religioznosti (Ljubotina 2002; prema Stiplošek 2002).

Zadovoljstvo životom

Potrebno je pobliže pojasniti pojam zadovoljstva životom počevši od konstrukta kvalitete života. Kvaliteta života je multidimenzionalni konstrukt koji se odnosi na način na koji pojedinac razmišlja o sebi i doživljava vlastiti život. Mnoge discipline, od kojih su neke medicina, javno zdravstvo, pravo, filozofija, psihologija, ekonomija i sociologija, proučavaju kvalitetu života (Golubić, 2010). Kvaliteta života se na području ekonomije proučava s obzirom na određene financijske pokazatelje, u sociologiji na temelju društvenih odnosa, u nutricionizmu na temelju zdrave prehrane, u zdravstvu kvaliteta života se tumači s aspekta zdravlja, a u psihologiji na temelju objektivnih okolnosti u kojima osoba živi i subjektivnih pokazatelja zadovoljstva životom. Pristupi u proučavanju kvalitete života mijenjali su se kroz vrijeme. Australški psiholog Robert Ashley Cummins značajno je pridonio razvoju teorije kvalitete života. Danas postoji oko stotinjak definicija kvalitete života, a među različitim autorima prisutna su manja ili veća neslaganja (Vuletić i Mujkić, 2002). Jedna od sveobuhvatnih definicija jest da se kvaliteta života odnosi na opće blagostanje određeno objektivnim čimbenicima i subjektivnim vrednovanjem fizičkog, materijalnog, socijalnog i emocionalnog blagostanja, zajedno s osobnim razvojem i svrhovitom aktivnošću, a sve vrednovano kroz osobni skup vrijednosti pojedinca (Felce i Perry, 1995). U istraživanjima kvalitete života koriste se raznoliki termini kao što su subjektivna kvaliteta života, blagostanje, zadovoljstvo životom, i neki drugi, no ne odnose se svi nazivi na isti konstrukt. Kvaliteta života je multidimenzionalni konstrukt koji čine objektivni i subjektivni pokazatelji (Golubić, 2010). Objektivni pokazatelji se odnose na parametre kao što su socio-ekonomski status, zdravlje, stupanj obrazovanja i zaposlenost. Ti su se parametri koristili u početnim istraživanjima kao jedina mjera kvalitete života, a kasnije su se objektivne mjere pokazale

nedostatnim indikatorima jer nisu u obzir uzimale stavove i uvjerenja pojedinca (Golubić, 2010). Stoga su uvedeni i subjektivni indikatori kvalitete života koji se odnose na subjektivno doživljavanje koje se može razumjeti samo iz perspektive pojedinca (Vuletić i Misajon, 2011). Također, Cummins (2000) konstrukt kvalitete života definira multidimenzionalno navodeći da kvalitetu života čine objektivna i subjektivna komponenta. Objektivna komponenta kvalitete života odnosi se na mjere objektivnog blagostanja (kao npr. prihodi, uvjeti stanovanja). Subjektivna kvaliteta života obuhvaća sedam domena: materijalno blagostanje, emocionalno blagostanje, zdravlje, produktivnost, bliske odnose s drugim ljudima, sigurnost i društvenu zajednicu (Best i Cummins, 2000). Može se reći da se zadovoljstvo životom s psihološkog stajališta odnosi na subjektivni doživljaj kvalitete života. Zadovoljstvo životom je kognitivna komponenta subjektivnog blagostanja („subjective well-being“) te se definira kao kognitivna evaluacija cjelokupnog života kroz koju pojedinac procjenjuje različite životne okolnosti u kojima živi, a sreća („happiness“) je emotivna komponenta subjektivnog blagostanja (Vuletić i Misajon, 2011). Te dvije komponente subjektivnog blagostanja čine multidimenzionalni konstrukt koji obuhvaća dugoročne i kratkoročne afekte. Pri tome se dugoročan afekt odnosi na kognitivnu komponentu subjektivnog blagostanja, a osjećaj sreće na kratkoročan afekt (Diener i Rahtz, 2000). Sreća se odnosi na iskustvo pozitivnih reakcija na osobni život. Prema rezultatima različitih istraživanja, objektivni i subjektivni pokazatelji su slabo i ne linearno povezani. Iako se čini logičnim očekivati da je bolja objektivna okolnost indikativna za veće zadovoljstvo životom, pokazalo se da povezanost između objektivnih i subjektivnih indikatora kompleksna i često nepredvidiva (Lučev i Tadinac, 2010). Stupanj se povezanosti među tim varijablama povećava u slučaju kada objektivni životni uvjeti postaju loši tj. u siromaštvu i u situacijama kada čovjekove osnovne životne potrebe nisu zadovoljene (Vuletić i Mujkić, 2002).

Prema rezultatima mnogih istraživanja, razlike u zadovoljstvu životom s obzirom na demografske varijable kao što su spol, dob, stupanj obrazovanja, bračni status i kultura, pokazale su se nekonzistentnima. Demografske varijable: spol, dob, etnička pripadnost i školovanje ne objašnjavaju velik dio varijance zadovoljstva životom, kada se uzmu pojedinačno objašnjavaju oko jedan do dva posto ukupne varijance, a zajedno najviše 15 % (Lučev i Tadinac, 2010). Parametri za koje je utvrđeno da pridonose porastu zadovoljstva životom u različitim kulturama su, primjerice, bruto domaći proizvod, socijalna jednakost, sigurnost, političke slobode, zadovoljavajući odnos pojedinca i državne administracije, zatim, visok stupanj povjerenja u državu i učinkovito djelovanje javnih institucija (Kaliterna

Lipovčan, 2005). Istraživanja ukazuju da pojedinci koji se osjećaju sretno i koji su općenito zadovoljniji svojim životom ostvaruju bolje socijalne odnose, učinkovitiji su na poslu i otporniji na stres (Kaliterna Lipovčan, 2005). U većini istraživanja nisu pronađene spolne razlike u ukupnoj procjeni zadovoljstva životom. Međutim, u nekim istraživanjima dobile su se spolne razlike na razini pojedinih životnih domena. Tako, Michalos (1985) tvrdi da se procjene zadovoljstva životom nalaze pod utjecajem nekih sociokulturalnih struktura, a koje uvjetuju javljanje razlika između muškaraca i žena. Socijalna podrška je važan prediktor zadovoljstva životom i u individualističkim i u kolektivističkim kulturama (Pilar Matud, Bethencourt, i Ibanez, 2014). Pokazalo se da je zadovoljstvo životom kod žena pozitivno povezano s precipiranom socijalnom podrškom (Daig, Herschbach, Lehmann, Knoll i Decker, 2009). U istraživanju koje su proveli Cheng i Chan (2006), dobiveno je da je učinak socijalne podrške veći za žene nego za muškarce. Osobe u braku ili izvanbračnim zajednicama su zadovoljnije od samaca, a obrazovaniji pojedinci su zadovoljniji životom od onih nižeg obrazovanja (Vuletić i Misajon, 2011). Kada je riječ o populaciji studenata, na temelju istraživanja koje su proveli Veenhoven i Diener u 35 zemalja, Cummins (2003; Marčinko, Vuletić i Šincek, 2011) u meta-analizi navodi da studenti postižu nižu kvalitetu života u odnosu na opću populaciju. U istraživanju subjektivne kvalitete života hrvatskih studenata Sveučilišta u Zagrebu i australskih studenata Deakin sveučilišta u Australiji, nije pronađena statistički značajna razlika u ukupnoj subjektivnoj kvaliteti života. Obje skupine su najviše zadovoljne domenom bliskih odnosa s obitelji i prijateljima, hrvatski studenti su zadovoljniji zdravljem i pripadnosti zajednici. Također, obje skupine studenata domenu bliskih odnosa procjenjuju kao najvažnijom, a materijalno blagostanje najmanje važnom (Marčinko i sur., 2001). Nema razlike u zadovoljstvu životom između hrvatskih studenata s obzirom na spol što je sukladno rezultatima ranijih istraživanja (Marčinko i sur., 2011). Slabo je istraženo u kojoj mjeri kultura utječe na procjene zadovoljstva životom. U cjelini, pokazalo se da je kultura važna (Van Hoorn, 2007), ali ne nužno eksplanatorna varijabla dobivenih razlika u procjenama subjektivne kvalitete života (Diener i sur., 1995; prema Van Hoorn, 2007). U istraživanju koje su provele Vuletić i Mujkić (2002) na uzorku hrvatske gradske populacije rezultati su se pokazali suglasnima onima iz zapadnih zemalja. Dakle, sedam domena koje se u zapadnim zemljama smatraju važnima za subjektivno blagostanje važne su i hrvatskim građanima. Ta su se područja pokazala važnima i hrvatskim građanima, a prema preporukama provedenog istraživanja (Vuletić i Mujkić, 2002) u daljnjim istraživanjima mogao bi se ispitati utjecaj religioznosti i duhovnog iskustva na zadovoljstvo životom. Važan podatak u

ovom istraživanju je da ispitanici mlađe dobne skupine kao najvažnija područja u procjeni kvalitete života navode zdravlje, obitelj, religiju i ljubav.

Odnos religioznosti i zadovoljstva životom

Religioznost se smatra bitnim izvorom dobrobiti (James, 1902; prema Čorić, 1998). Koenig i suradnici (2001) su utvrdili kako se u 80% do 100% studija pokazalo da su religiozna vjerovanja i praksa dosljedno povezani s većim životnim zadovoljstvom, ugodnim osjećajima, srećom, i drugim pokazateljima dobrobiti (Štifter, 2006). U istraživanjima u kojima je ispitivana povezanost između intrinzične religioznosti i nivoa sreće koju osoba doživljava, dobiveno je da se osobe s većom intrinzičnom religioznosti osjećaju sretnijima i lakše izlaze na kraj sa stresom. Također, religiozne osobe su manje podložne depresivnosti, pogotovo one osobe kod kojih je izražena intrinzična religioznost (Dušanić, 2007). U sveobuhvatnoj analizi 36 provedenih istraživanja, u 24 je pronađena pozitivna povezanost između religioznosti i manjeg straha od smrti (Spilka i sur., 2003; prema Dušanić, 2007). Također, pozitivna povezanost je dobivena između sreće i religioznih iskustava. Eksperimentalna grupa koja je doživjela religiozno iskustvo je i nakon šest mjeseci imala izraženije pozitivnije i trajnije stavove prema životu, nego kontrolna grupa (Beit-Hallahmi, Argyle, 1997; prema Dušanić, 2007). Visoka korelacija između sreće i odlaska u crkvu je dobivena u istraživanju na uzorku od 160000 ljudi u 14 europskih zemalja, gdje su rezultati pokazali da 85% ljudi koji idu u crkvu jednom nedjeljno se osjeća sretnije u odnosu na one koji ne idu (Dušanić, 2007). Različiti autori kao osnovnu funkciju religije navode upravo vezu između religije i sreće. Sve je više suvremenih istraživanja u kojima se religioznost pokazuje kao važan čimbenik uspješnosti u suočavanju sa stresom i traumom, u procesu žalovanja, također se smatra protektivnim faktorom u području ovisnosti (Ljubotina, 2004).

Ipak, potrebno je dodati da su za razliku od tih istraživanja, Gurin, Verof i Feld (1960) ispitali povezanost između religioznosti i osjećaja zadovoljstva u svakodnevnom životu, i dobili su negativne rezultate. Također, Becker i Weisser (1971), na grupi katoličkih gimnazijalaca nisu pronašli jednoznačne povezanosti dobrobiti i religioznosti (Štifter, 2006). Nadalje, Bergin u meta-analizi (1983; Štifter, 2006) u 23 % istraživanja nalazi negativnu povezanost, u 47 % pozitivnu, a u 30% istraživanja nije nađena nikakva povezanost. Štifter (2006) u svom istraživanju navodi da je dobivena povezanost između religioznosti i zadovoljstva životom mala, ali statistički značajna. Prema Diener i sur. (1999), ispitivana je visoko religiozna skupina ispitanika kod koje se pokazala najviša iskazana razina zadovoljstva

životom. Međutim, kada jer riječ o različitim populacijama, Roof (1979) tvrdi da opći populacijski uzorci, studentska populacija i uzorak crkvenog članstva međusobno nisu prikladni za kompariranje. Pokazalo se da populacija koju se proučava utječe i na broj nađenih dimenzija i na njihovu relativnu značajnost (Marinović Jerolimov, 1995).

U istraživanju koje su provele Vuletić i Mujkić (2002) na uzorku hrvatske gradske populacije rezultati su se pokazali suglasnima onima iz zapadnih zemalja. Sedam domena koje se u zapadnim zemljama smatraju važnima za subjektivno blagostanje važne su i hrvatskim građanima. Osim toga, uz navedena područja još je jedna domena procijenjena važnom – religioznost. Stoga bi prema preporukama autora ovoga istraživanja, bilo poželjno u slijedeća istraživanja uključiti i varijablu religioznosti kako bi se ispitaio njezin odnos sa zadovoljstvom života (Vuletić i Mujkić, 2002). Kada je riječ o spolnim razlikama, prema većini istraživanja žene su religioznije (Marinović-Jerolimov, 2000). Neke od pokazatelja veće religioznosti žena naveo je Smith (1999), prema kojemu žene više nego muškarci odlaze u crkvu, više slijede vjerske upute, više vremena provode u razgovoru sa svećenstvom, više su angažirane u svakodnevnoj molitvi, više mole za osobnu dobrobit, više prate vjerske medije, više na sebe preuzimaju ulogu vjerskog odgajanja djece i crkva im više koristi za stjecanje socijalne podrške (Dragun, 2001). Moguće je da se u podlozi veće religioznosti žena nalaze sociokulturalni čimbenici koji su zaslužni za javljanje spolnih razlika, a koje je potrebno istražiti. Istraživanja provedena na američkim studentima potvrdila su veći interes žena za religiju (Smith, 1999), kao i istraživanje koje je provela Mlinarević (2013) na populaciji osječkih studenata u Hrvatskoj.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja

Utvrđiti kakav je odnos između religioznosti i zadovoljstva životom kod studenata.

Problemi

1. Ispitati povezanost između religioznosti i zadovoljstva životom kod studenata.
2. Ispitati spolne razlike kod studenata s obzirom na religioznost i zadovoljstvo životom.

Hipoteze

- H1. Postoji pozitivna povezanost između religioznosti i zadovoljstva životom kod studenata.
- H2. Studentice su religioznije od studenata.
- H3. Nema razlike u ukupnom zadovoljstvu životom između studenata i studentica, međutim očekuju se razlike na razini pojedinih domena.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 419 studenata (preddiplomskog i diplomskog studija) Elektrotehničkog (133), Filozofskog (90), Ekonomskog (44), Medicinskog (10), Poljoprivrednog (51), Pravnog (2), Učiteljskog fakulteta (2), Prehrambeno – tehnološkog (2), te (17) studenata s Odjela za kemiju, (48) studenata s Odjela za matematiku i (20) studenata s Umjetničke akademije u Osijeku. Od ukupnog broja studenata, 215 je bilo ženskog spola, a 204 muškog spola. Raspon godina bio je od 18 do 33, a prosječna dob 21, 25 godine.

Postupak prikupljanja podataka

Ispitivanje je provedeno grupno po dogovoru s profesorima u okviru nastave. Na početku ispitivanja sudionicima je rečena opća uputa, a zatim su podijeljeni upitnici. Sudionici su zamoljeni za suradnju i pažljivo ispunjavanje upitnika uz napomenu da odgovaraju iskreno. Prilikom ispunjavanja, sudionici su prvo odgovorili na pitanja vezana uz socioekonomski status, zatim su nastavili s ispunjavanjem ostalih upitnika (Indeks osobne kvalitete života te Upitnik religioznosti). Ispunjavanje upitnika je u prosjeku trajalo 15 minuta.

Mjerni instrumenti

1. *Upitnik religioznosti*

Za procjenu stupnja religioznosti koristio se *Upitnik religioznosti* (Ljubotina 2002; prema Stiplošek 2002). Upitnik je namijenjen mjerenju religioznosti pripadnika različitih vjeroispovijesti, a ne samo katoličke vjeroispovijesti. Obuhvaća 24 čestice, koje mjere tri dimenzije religioznosti: dimenzija duhovnosti, obredna (ritualna) dimenzija i dimenzija utjecaja vjere na ponašanje. Dimenzija duhovnosti odnosi se na religioznost koja se na duhovnom planu odražava kroz vjerovanja i određena religiozna iskustva, te važnost koju vjera ima u životu pojedinca. Primjer čestice za ovu dimenziju: „Ponekad osjećam prisutnost Boga ili nekog Božanskog bića“. Obredna (ritualna) dimenzija religioznosti odnosi se na religioznost koja se na bihevioralnom planu odražava kroz ispunjavanje različitih obreda propisanih od strane crkvene zajednice. Primjer čestice za ovu dimenziju: „Odlazim u crkvu“. Dimenzija utjecaja vjere na ponašanje odnosi se na primjenu nekih načela vjere u svakodnevnom životu i aktivnosti koje nisu vezane uz vjerske obrede. Primjer čestice za ovu dimenziju: „Ne podržavam brak s pripadnikom druge vjere.“ Sudionici odgovore daju na Likertovoj skali od 4 stupnja (0 - sasvim netočno do 3 - sasvim točno). Ukupan rezultat na upitniku religioznosti dobiva se zbrajanjem rezultata sve tri subskale, s time da veći rezultat ukazuje na veću religioznost sudionika. Pouzdanost navedenih dimenzija je visoka na što ukazuju rezultati istraživanja provedenog na uzorku 456 studenata. Pouzdanost dimenzije duhovnosti izražene Cronbachovim alfa koeficijentom $\alpha = 0,95$, pouzdanost obredne dimenzije religioznosti $\alpha = 0,86$, dimenzije utjecaja vjere na ponašanje iznosi $\alpha = 0,87$, a pouzdanost cijele skale je $\alpha = 0,95$. Također, korelacije između subskala su visoke i iznose: r (dimenzija duhovnosti – obredna dimenzija) = 0,70; r (dimenzija duhovnosti – dimenzija

utjecaja vjere na ponašanje) = 0,74 i r (obredna dimenzija – dimenzija utjecaja vjere na ponašanje) = 0,70 (Štifter, 2006). Religioznost prema Faulkneru i De Jongu (1976) može biti definirana i mjerena na općeniti način ili pomoću dimenzija, ovisno o stupnju željene specificiranosti (Marinović Jerolimov, 1995). S obzirom da se u ovom istraživanju religioznost ispituje u odnosu na ukupno zadovoljstvo životom, dimenzionalan pristup u obradi podataka nije potreban. Na ovom uzorku dobivena pouzdanost skale je visoka i iznosi $\alpha = 0,96$.

2. Indeks osobne kvalitete života

U ovom istraživanju korišten je i upitnik: *Personal Wellbeing Indeks*, u prijevodu *Indeks osobne kvalitete života* (International Wellbeing Group (2006). *Personal Wellbeing Index: 4th Edition. Melbourne: Australian Centre on Quality of Life, Deakin University*). Indeks osobne kvalitete života mjeri subjektivnu dimenziju kvalitete života, tj. zadovoljstvo životom. PWI se sastoji od sedam čestica koje se vežu uz sedam domena važnih za kvalitetu života, a to su životni standard, zdravlje, postignuća u životu, bliski odnosi, sigurnost, pripadanje zajednici i buduća sigurnost. Prilikom primjene skale, zadaje se i čestica „Zadovoljstvo životom u cjelini“, međutim ona ne pripada PWI skali analizira se kao zasebna varijabla. Svaku od sedam domena (čestica) moguće je analizirati kao posebnu varijablu. Rezultat pojedine domene se transformira na skali raspona od 0 do 100 na način da se decimalna točka pomiče za jedno mjesto u desno (6,0 u pojedinoj domeni postaje 60 na skali 0 - 100). Vrijednost Indeksa kvalitete života dobiva se izračunavanjem aritmetičke sredine vrijednosti na sedam domena.

REZULTATI

Na početku statističke obrade podataka, provjerilo se distribuiraju li se rezultati dobiveni Upitnikom religioznosti i Indeksom osobne kvalitete života po normalnoj raspodjeli pomoću Kolmogorov-Smirnovljevi (K-S) testa normaliteta distribucije. Dobiveni rezultati nalaze se u tablici 1.

Tablica 1. Vrijednosti testa normaliteta distribucije za rezultate na Upitniku religioznosti i Indeksu osobne kvalitete života (N=419)

	K-S test	p
Religioznost	0,104	0,000
Indeks osobne kvalitete života	0,085	0,000

Iz tablice 1 vidljivo je da distribucije rezultata značajno odstupaju od normalne ($p < 0,01$). S obzirom na dobivene podatke ne preporuča se korištenje parametrijskih testova u analizi podataka. Usprkos tome, Petz (2002) navodi da uvjet normalnosti distribucija smije biti prekršen ukoliko su distribucije međusobno asimetrične na sličan način. U našem slučaju su sve distribucije rezultata negativno asimetrične. Također, i Kline (1998) tvrdi da je na rezultatima koji nisu normalno distribuirani opravdano primijeniti parametrijske postupke ukoliko je indeks nagnutosti < 3 i indeks spljoštenosti < 10 . S obzirom da su indeksi nagnutosti i spljoštenosti rezultata na Upitniku religioznosti i Indeksu osobne kvalitete života manji od navedenih vrijednosti, u daljnjim analizama opravdano je korištenje parametrijskih postupaka.

Na samom početku obrade provedena je deskriptivna analiza podataka pri čemu su izračunate aritmetičke sredine i standardne devijacije. Dobivene vrijednosti nalaze se u tablici 2.

Tablica 2. Deskriptivni podaci za ispitivane varijable (N=419)

	M	SD	Min	Max
Religioznost (ukupno)	40,63	18,702	0	71
Indeks osobne kvalitete života (ukupno)	74,21	14,275	20	100
Životni standard	6,89	2,039	0	10
Zdravlje	8,02	1,861	1	10
Postignuće	7,37	1,790	0	10
Odnosi s bližnjima	8,26	1,685	2	10
Osjećaj sigurnosti	7,71	1,981	0	10
Pripadnost zajednici	7,65	2,039	0	10
Sigurnost u budućnosti	6,02	2,417	0	10

Bilješka: Min=Minimalan postignuti rezultat; Max=Maksimalan postignuti rezultat

Nadalje, obrada podataka se sastojala od tri dijela. U prvom dijelu obrade provjerio se izravan odnos između ukupnog rezultata na Upitniku religioznosti i Indeksu osobne kvalitete života, te doprinos sociodemografskih varijabli i religioznosti kao prediktora zadovoljstva životom. U drugom dijelu ispitali su se spolne razlike s obzirom na ukupan rezultat na Upitniku religioznosti, a u trećem dijelu spolne razlike s obzirom na ukupan rezultat na Indeksu osobne kvalitete života i rezultate na pojedinim domenama.

Kako bi se provjerilo u kakvom su odnosu religioznost i osobna kvaliteta života izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Dobivena je niska i značajna pozitivna povezanost između rezultata na Upitniku religioznosti i Indeksu osobne kvalitete života ($r=0,275$, $p < 0,01$). Dakle, religiozniji studenti ujedno su zadovoljniji životom. Također, kako bi se utvrdilo koliko varijance zadovoljstva životom objašnjavaju religioznost i sociodemografske varijable provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Hijerarhijska regresijska analiza omogućava testiranje doprinosa pojedinačnih varijabli i skupa varijabli

varijanci kriterija, pri čemu se varijable uvrštavaju prema unaprijed određenom redosljedu (Cohen i Cohen, 1975). U prvom koraku kao prediktori uključene su sociodemografske varijable (spol, fakultet, godina studija, bračni status, zaposlenost i materijalni status). U drugom koraku analize kao prediktor uključen je ukupan rezultat na Upitniku religioznosti.

Tablica 4. Rezultati hijerarhijske analize, kriterij Indeks osobne kvalitete života (N=417)

Prediktori	Indeks osobne kvalitete života			
	R ²	Δ R ²	F	β
1.korak				
Spol				0,090
Fakultet				0,031
Godina studija				0,064
Bračni status				-0,054
Zaposlenost				-0,005
Životni standard				0,187**
	0,046	0,046	2,974**	
2.korak				
Spol				0,041
Fakultet				0,011
Godina studija				0,031
Bračni status				-0,046
Zaposlenost				0,011
Životni standard				0,183**
Religioznost				0,262**
	0,111	0,065	26,846**	

Bilješka: R² = ukupni doprinos objašnjenju varijanci; Δ R² = doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci; F = vrijednost F-omjera za grupu prediktora; β = vrijednost standardiziranog regresijskog koeficijenta; **p<0,01

Rezultati hijerarhijske regresijske analize su pokazali da sociodemografske varijable (spol, fakultet, godina studija, bračni status, zaposlenost i materijalni status) u prvom koraku objašnjavaju 4,6 % varijance Indeksa osobne kvalitete života (F (6,368) = 2,974, p <0,01). U drugom koraku uključen je ukupan rezultat na Upitniku religioznosti, te ovi prediktori

objašnjavaju 6,5 % varijance Indeksa osobne kvalitete života ($F(1,367) = 26,846, p < 0,01$). Uključeni prediktori su objasnili ukupno 11,1% varijance Indeksa osobne kvalitete života.

U prvom koraku kao značajan pozitivan prediktor pokazao se životni standard ($\beta = 0,187, p < 0,01$), prema kojemu studenti s iznadprosječnim standardom postižu više rezultate Indeksa osobne kvalitete života. U drugom koraku, nakon uključivanja ukupnog rezultata na Upitniku religioznosti i dalje je ostao značajan prediktor životni standard ($\beta = 0,183, p < 0,01$) te se je još značajnim pokazala varijabla religioznost kao pozitivan prediktor Indeksa osobne kvalitete života ($\beta = 0,262, p < 0,01$). Prema rezultatima regresijske analize, religiozniji studenti su zadovoljniji životom.

Za provjeru spolnih razlika u religioznosti korišten je t-test za nezavisne uzorke. Dobivene razlike s obzirom na religioznost (t-test) prikazane su u Tablici 5.

Tablica 5. Deskriptivna statistika i značajnost spolne razlike na Upitniku religioznosti (M=179, Ž=200)

Spol	M	SD	t	SS	p
Muškarci	36,94	18,866			
Žene	43,93	17,968	-3,691**	377	0,000

Bilješka: ** $p < 0,01$

Kao što se može vidjeti iz tablice 5, dobivena je statistički značajna razlika između muškaraca i žena s obzirom na religioznost. Prema provedenom t-testu žene su religioznije od muškaraca. Cohenov d iznosi 0,380 te se veličina učinka dobivenih spolnih razlika u stupnju religioznosti može smatrati malom veličinom učinka. Kako bi se provjerile spolne razlike u ukupnom zadovoljstvu životom, isto tako je proveden t-test za nezavisne uzorke. Dobivene razlike s obzirom na ukupni rezultat Indeksa osobne kvalitete života (t-test) prikazane su u Tablici 6.

Tablica 6. Deskriptivna statistika i značajnost spolne razlike u zadovoljstvu životom na Indeksu osobne kvalitete života (M=204, Ž=213)

Spol	M	SD	t	SS	P
Muškarci	73,03	15,073			
Žene	75,33	13,405	-1,648	415	0,100

Iz tablice 6, može se vidjeti da dobivena razlika između muškaraca i žena na Indeksu osobne kvalitete života nije statistički značajna. Dakle, muškarci i žene se ne razlikuju u ukupnom zadovoljstvu životom. Obzirom da je kvaliteta života multidimenzionalni konstrukt ispitane su i spolne razlike u zadovoljstvu životom po domenama. U tu svrhu, provedena je Multivarijatna analiza varijance za sedam domena Indeksa osobne kvalitete života. Provođenjem multivarijatne analize istovremeno se ispituje efekt nezavisne varijable na više zavisnih. Također, smanjuje se vjerojatnost pogreške tipa I u donošenju statističkih zaključaka jer se neopravdanim smatra provođenje više zasebnih t-testova. Dobivene razlike s obzirom na pojedine domene prikazane su u tablici 7.

Tablica 7. Deskriptivna statistika i značajnost spolne razlike u zadovoljstvu životom po domenama Indeksa osobne kvalitete života (M=204, Ž=213)

	Spol	M	SD	F	P
Životni standard	Muškarci	6,79	2,151	1,060	0,304
	Žene	7,00	1,930		
Zdravlje	Muškarci	8,06	1,921	0,139	0,709
	Žene	7,99	1,809		
Postignuće	Muškarci	7,18	1,811	4,778*	0,029
	Žene	7,56	1,760		
Odnosi s bližnjima	Muškarci	7,97	1,845	13,044**	0,000
	Žene	8,55	1,468		
Osjećaj sigurnosti	Muškarci	7,72	2,086	0,004	0,952
	Žene	7,71	1,883		
Priпадnost zajednici	Muškarci	7,46	2,130	3,199	0,074
	Žene	7,82	1,935		
Sigurnost u budućnosti	Muškarci	5,95	2,573	0,440	0,508
	Žene	6,10	2,263		

Bilješka: *p<0,05; **p<0,01

Provedenom multivarijatnom analizom varijance pokazao se je značajan efekt spola na domenama: postignuće (F(1,415)=4,778; p<0,05) i odnosi s bližnjima (F(1,415)=13,044; p<0,01) Indeksa osobne kvalitete života. Žene su iskazale veće zadovoljstvo životom u obje domene, u odnosu na muškarce koji su manje zadovoljni postignućem i odnosima s bližnjima.

RASPRAVA

Tijekom razdoblja studiranja, mladi ljudi nailaze na brojne izazove i mogućnosti koje im pruža ovo razdoblje u životu. Razdoblje studiranja obilježeno je različitim promjenama na kognitivnom, emocionalnom i društvenom području. Također, ovo razdoblje obilježavaju životne prilagodbe jer se mladi ljudi suočavaju s brojnim izazovima, uče se nositi s uspjesima i neuspjesima. Može se reći kako su okolnosti u kojima studenti žive povezane s kvalitetom njihova života. Rezultati istraživanja pokazuju da su studenti, u prosjeku, zadovoljni svim aspektima života (Brkljačić i Kaliterna Lipovčan, 2010).

S obzirom da se religioznost smatra važnim čimbenikom uspješnosti u suočavanju sa stresom i da je različiti autori povezuju s većim životnim zadovoljstvom, osjećajima sreće i drugim pokazateljima dobrobiti, cilj ovoga istraživanja bio je ispitati odnos između religioznosti i zadovoljstva životom kod studenata. Dobiveni rezultati upućuju na malu, ali statistički značajnu pozitivnu povezanost između religioznosti i zadovoljstva životom ($r=0,275$, $p<0,01$). Sukladno prethodnim istraživanjima (npr. Diener i sur., 1999; Štifter, 2006), u ovom istraživanju na populaciji studenata pokazalo se da su religiozniji pojedinci u prosjeku sretniji i zadovoljniji životom. Osim toga, na temelju provedene regresijske analize religioznost se uz životni standard pokazala značajnim prediktorom zadovoljstva životom. Religiozniji studenti i oni s iznadprosječnim standardom su zadovoljniji životom. Prema Hackney i Sandersu (2003) religioznost i duhovnost su pozitivno, ali ne visoko povezane sa srećom. Religioznost je nešto više povezana s kvalitetom života jer omogućava socijalnu podršku, pomaže kod suočavanja sa stresom, preporuča zdraviji životni stil i daje osjećaj smisla i svrhe (Brkljačić i Kaliterna Lipovčan, 2010). Peacock i Poloma (1999) tvrde da mladi ljudi u religioznosti traže odgovore vezane uz stvaranje vlastitog identiteta te da veće zadovoljstvo duhovnim životom može biti razlog općenito zadovoljnijem životu. S obzirom da se religioznost pokazala pozitivnim prediktorom zadovoljstva životom kod studenata, bilo bi dobro da se omoguće daljnja istraživanja kojima bi se detaljnije ispitaio utjecaj religioznosti u smislu dimenzionalnog pristupa. Tako bi se moglo ispitati u kakvom su odnosu dimenzija duhovnosti, obredna (ritualna) dimenzija i dimenzija utjecaja vjere na ponašanje sa zadovoljstvom životom.

Nadalje, kada je riječ o povezanosti objektivnih i subjektivnih pokazatelja, pronađena povezanost između čovjekovog subjektivnog osjećaja zadovoljstva životom i vlastite procjene objektivnih životnih uvjeta je slaba. Subjektivni i objektivni pokazatelji su značajno povezani

samo u situacijama siromaštva i bijede te kada nisu zadovoljene osnovne čovjekove životne potrebe. Kada su objektivni uvjeti u kojima pojedinac živi dobri, tada daljnje povećanje materijalnog standarda vrlo malo ili nimalo doprinosi subjektivnom osjećaju zadovoljstva životom (Vuletić i Mujkić, 2002). S obzirom da se u ovom istraživanju domena životnog standarda pokazala značajnim prediktorom zadovoljstva životom u smislu većeg zadovoljstva životom studenata s iznadprosječnim standardom u odnosu na studente s prosječnim i ispodprosječnim životnim standardom, moguće objašnjenje je da materijalni uvjeti u kojima studenti žive ne zadovoljavaju u potpunosti njihove životne potrebe te da su u Hrvatskoj mladi većeg životnog standarda i značajno zadovoljniji životom.

Drugi problem istraživanja bio je ispitati spolne razlike s obzirom na religioznost. Kao što je očekivano postoje spolne razlike u religioznosti između muškaraca i žena u smislu veće religioznosti žena što je u skladu s prethodno provedenim istraživanjima u Hrvatskoj (Črpić, Kušar 1998; prema Marinović Jerolimov, 2003). Dobivena spolna razlika na populaciji studenata je statistički značajna uz malu veličinu učinka (0,380). Slični nalazi dobiveni su u istraživanjima provedenim na američkim studentima (npr. Smith, 1999), kao i u istraživanju provedenom na populaciji osječkih studenata u Hrvatskoj (Mlinarević, 2013). Prema Smithu (1999), žene više nego muškarci odlaze u crkvu, više slijede vjerske upute, više vremena provode u razgovoru sa svećenstvom, više su angažirane u svakodnevnoj molitvi, više mole za osobnu dobrobit, više prate vjerske medije, više na sebe preuzimaju ulogu vjerskog odgajanja djece i crkva im više koristi za stjecanje socijalne podrške što sve smatra mogućim objašnjenjima njihove veće religioznosti u odnosu na muškarce (Dragun, 2001).

Nadalje, potvrđena je i hipoteza o nepostojanju razlike između studenata i studentica s obzirom na ukupno zadovoljstvo životom. U skladu s rezultatima ranijih istraživanja, nema razlike u zadovoljstvu životom između hrvatskih studenata s obzirom na spol (Marčinko i sur., 2011). Međutim, ustanovljene su spolne razlike u zadovoljstvu životom po domenama. Studentice su iskazale veće zadovoljstvo životom na domenama postignuće i odnosi s bližnjima. Michalos (1985) tvrdi da na razlike između muškaraca i žena u procjeni zadovoljstva životom utječu neki sociokulturalni čimbenici. Moguće je da su sociokulturalni čimbenici zaslužni za javljanje spolnih razlika u ovom istraživanju. Mariachiara Di Cesare i Alessia Amori (2006; prema Giusta, Jewell i Kambhampati, 2011) su u Italiji pronašli da zadovoljstvo životom kod žena ovisi o stupnju obrazovanja, bračnom statusu i socijalnoj interakciji, dok kod muškaraca uglavnom ovisi o radnom statusu. U našem istraživanju sudionici su izjednačeni po stupnju obrazovanja, a pokazalo se da su žene značajno

zadovoljnije domenom postignuća. Dobivene spolne razlike moguće je objasniti brzim promjenama i povećanjem obrazovnih mogućnosti kod žena. Primjerice u Kini danas žene i muškarci uživaju iste obrazovne mogućnosti. Rezultati istraživanja provedenog na uzorku studenata i studentica pokazuju da za razliku od prethodnih generacija obrazovne mogućnosti utječu na povećanje zadovoljstva životom kod žena (Ye, Yu i Li, 2011). Prema podacima iz popisa stanovništva za Republiku Hrvatsku udio studentica koji upisuju visoka učilišta se s 52,6% akademske godine 2001./2002. u godini 2012./2013. povećao na 56,5%. Također, prema podacima iz popisa stanovništva od ukupnog broja upisanih studenata veći broj studentica u roku završi studij u odnosu na studente. Udio studentica koje su diplomirale 2006. godine iznosio je 59,3 %, u 2010. 60, 8% i dalje je ostao viši u odnosu na studente te za 2013. godinu iznosi 58,9%. Moguće je da osim istih obrazovnih mogućnosti u Hrvatskoj studentice iskazuju veće zadovoljstvo životom na domeni postignuća zahvaljujući boljem akademskom uspjehu u odnosu na muškarce. S obzirom da u ovom istraživanju nismo ispitali akademski uspjeh studenata, preporuka za daljnja istraživanja je ispitati nalazi li se u osnovi dobivenih spolnih razlika bolji akademski uspjeh žena.

Nadalje, moguće je da veće zadovoljstvo domenom odnosa s bližnjima kod studentica u našem istraživanju ovisi o percipiranoj socijalnoj podršci. Rezultati provedenih istraživanja su pokazali da je zadovoljstvo životom kod žena pozitivno povezano s percipiranom socijalnom podrškom, dostupnošću emocionalne podrške, kao i s mogućnošću provođenja vremena s drugima koju pružaju društvene mreže kao što je npr. obitelj. Općenito, žene su emocionalno osjetljivije u svojim društvenim mrežama u odnosu na muškarce (Daig, Herschbach, Lehmann, Knoll i Decker, 2009). Može se reći da žene karakterizira zajedništvo, težnja za formiranjem socijalnih veza i usmjerenost prema drugima te se uloga spola pokazala važnom za zadovoljstvo životom kod žena koje su usmjerene na stvaranje socijalnih veza s drugima (Pilar Matud, Bethencourt, i Ibanez, 2014). Stoga, veće zadovoljstvo žena domenom odnosa s bližnjima ne mora nužno značiti da muškarci nisu zadovoljni svojim bliskim odnosima nego su žene uobičajeno veću pažnju poklanjanju međuljudskim odnosima i više su usmjerene na njih. Ono što bi se u daljnjim istraživanjima moglo ispitati je jesu li studentice u razdoblju studiranja više usmjerene na odnose s obitelji ili odnose s prijateljima te u kojem omjeru ti odnosi kod žena objašnjavaju važnost socijalne podrške tijekom studiranja. Sukladno nekim ranijim istraživanjima, zadovoljstvo prijateljima je uz zdravlje i materijalnu sigurnost najvažniji prediktor zadovoljstva životom kod studenata (Brkljačić i Kaliterna

Lipovčan, 2010). Potreba za pripadanjem i povezivanjem se ispunjava upravo druženjem s prijateljima, što je osobito važno za studente koji studiraju izvan mjesta prebivališta.

Kada je riječ o studentskoj populaciji, pokazalo se da su studenti najviše zadovoljni osjećajem fizičke sigurnosti, odnosima s prijateljima i prihvaćanjem od okoline, a najmanje zadovoljni slobodnim vremenom (Brkljačić i Kaliterna Lipovčan, 2010). Budući da je riječ o mladim ljudima koji su u razdoblju studiranja izloženi brojnim preopterećenostima, manjak slobodnog vremena može utjecati na smanjenje njihova zadovoljstva životom. Istraživanja u kojima se ispituje važnost slobodnog vremena pokazuju da je postoji pozitivan linearan odnos između zadovoljstva životom i zadovoljstva slobodnim vremenom te percepcije slobode u bavljenju slobodnim aktivnostima (Lapa, 2013). Bilo bi dobro istražiti zadovoljstvo slobodnim vremenom kod naših studenata te vidjeti u kakvom je odnosu zadovoljstvo slobodnim vremenom povezano sa zadovoljstvom životom.

Metodološki nedostaci istraživanja

S obzirom da su za provjeru postavljenih hipoteza korišteni postupci korelacijske prirode istraživanja, nije moguće govoriti o uzročno-posljedičnim vezama među ispitivanim konstruktima. Rezultati istraživanja se temelje na prigodnom uzorku, te bi se valjaniji zaključci dobili na slučajnom uzorku studenata uz veću kontrolu sociodemografskih varijabli kao što je npr. dob studenata, izbor studija, godina studija. Naime, u provedenom istraživanju sudionici nisu izjednačeni po dobi, različitih su fakultetskih usmjerenja i godina studija. Preporuka za daljnja istraživanja je i ispitati odnos religioznosti i zadovoljstva na drugim skupinama kao npr. na populaciji odraslih osoba zrele i starije dobi te na visoko religioznim skupinama. Treba imati u vidu kako je za potrebe ovoga istraživanja korišten ukupan rezultat na Upitniku religioznosti te da bi bilo poželjno odnos religioznosti i zadovoljstva životom u daljnjim istraživanjima ispitati s obzirom na tri dimenzije religioznosti: dimenziju duhovnosti, obrednu (ritualnu) dimenziju i dimenziju utjecaja vjere na ponašanje. Time bi se mogao dobiti veći stupanj specificiranosti (Marinović Jerolimov, 1995) i mogući uvid koja od dimenzija religioznosti doprinosi značajnom odnosu s kriterijskom varijablom jer moguće je da određena dimenzija više objašnjava zadovoljstvo životom u odnosu na druge. Također, u ovom istraživanju nije se ispitaio akademski uspjeh studenata što se pokazalo nedostatkom u objašnjenju spolnih razlika dobivenih na domeni postignuće. Moguće je da se u osnovi dobivenih razlika nalazi bolji uspjeh studentica u odnosu na studente.

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje je provedeno na uzorku studenata u Osijeku, sudjelovalo je ukupno 419 osoba, 204 osobe muškog i 215 osoba ženskog spola. Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati odnos između religioznosti i zadovoljstva životom kod studenata. Dobiveni rezultati su potvrdili postavljene hipoteze. Pokazalo se da postoji pozitivna povezanost između religioznosti i zadovoljstva životom kod studenata. Potvrđena je druga hipoteza prema kojoj su studentice religioznije od studenata. Također, potvrđena je i treća hipoteza u smislu ne postojanja razlika u ukupnom zadovoljstvu životom između studenata i studentica, ali dobivene su razlike na razini pojedinih domena. Studentice su iskazale veće zadovoljstvo životom na domenama postignuće i odnosi s bližnjima.

LITERATURA

- Allport, G. W. (1950). *The individual and his religion*. New York: Macmillan.
- Best, C.J. I Cummins, R.A. (2000). The Quality of Rural and Metropolitan Life. *Australian Journal of Psychology*, 52 (2), 69-74.
- Brkljačić, T., Kaliterna Lipovčan, Lj. (2010). Zadovoljstvo životom i osjećaj sreće kod studenata. *Suvremena psihologija*, 189.-201.
- Cheng, S.-T., Chan, A.C.M. (2006). Social support and self-rated health revisited: Is there a gender difference in later life? *Social Science & Medicine*, 118.-122.
- Cohen, I., Cohen, P. (1975). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. New York. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates.
- Ćorić, Š.Š. (1998). *Psihologija religioznosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Daig, I., Herschbach, P., Lehmann, A., Knoll, N. i Decker, O. (2009). Gender and age differences in domain-specific life satisfaction and the impact of depressive and anxiety symptoms: a general population survey from Germany. *Qual Life Res*, 669.-678.
- Diener, E. I Rahtz, D.R. (2000). *Advances in Quality of life theory and research. Social indicators research series*, Vol. 4. Boston: Kulwer Academic Publishers.
- Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E. i Smith, H.L. (1999). Subjective wellbeing: thredecades of progress. *Psychological bulletin* 125(2), 276-302.
- Donahue, M.J. (1985). Intrinsic and Extrinsic Religiousness: Rewiew and MetaAnalysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48 (2), 400-419.
- Dragun, A. (2001). Povezanost religiozne orijentacije, seksualnosti i prosocijalnosti. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu,.
- Dušanić, S. (2007). Prediktori religioznosti mladih. S. Dušanić, *Psihološka istraživanja religioznosti*, (15-33) Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Banja Luka.

- Dušanić, S., Milosavljević, B. (2007). Religioznost i blagostanje. S. Dušanić, *Psihološka istraživanja religioznosti*, (221-235) Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Banja Luka.
- Erikson, E. (1958). *Young Man Luther*. New York: W.W. Norton and Company.
- Erikson, E. (1969). *Gandhi's Truth*. New York: W.W. Norton and Company.
- Erikson, Erik (1981). "The Galilean Sayings and the Sense of I." *Yale Review*, 321.-362.
- Felce, D. i Perry, J. (1993). Quality of life: A contribution to its definition and measurement. *Cardiff: Mental Handicap in Wales Applied Research Unit*.
- Fromm, E. (1950). *Psychoanalysis and religion*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Giusta, M.D., Jewell, S.L., Kambhampati, U.S. (2011). Gender and life satisfaction in UK. *Feminist Economics*, 17 (3), 1.-34.
- Golubić, R. (2010). *Domene kvalitete života kao prediktori radne sposobnosti bolničkih zdravstvenih djelatnika*. Doktorska disertacija. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Hackney, C.H i Sanders, G.S. (2003). Religiosity and Mental Health: A Meta-Analysis of Recent Studies. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42 (1), 43-45.
- International Wellbeing Group (2006). *Personal Wellbeing Index: 4th Edition*. Melbourne: Australian Centre on Quality of Life, Deakin University.
- James, W. (1990). *Raznolikosti religioznog iskustva*. Zagreb: Naprijed.
- Jašić, O., Hodžić, Đ. i Selmanović, S. (2012). Utjecaj religijskog statusa i kvalitete života na konzumaciju alkohola među studentskom populacijom Sveučilišta u Tuzli. *JAHK*. 123.-137.
- Jovanović, V., Novović, Z. (2008). Kratka skala subjektivnog blagostanja – novi instrument za procenu pozitivnog mentalnog zdravlja. *Primenjena psihologija*, 1 (1-2), 77-94.
- Kaliterna Lipovčan, Lj. (2005). Kvaliteta življenja, životno zadovoljstvo i osjećaj sreće u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 181-198.

- Kline, R. B. (1998). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Kirkpatrick, L. A. and R. W. Hood, (1990). Intrinsic-Extrinsic Religious Orientation, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 442-462.
- Lapa, T.Y. (2013). Life satisfaction, leisure satisfaction and perceived freedom of park recreation participants. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 1958.-1993.
- Leutar Z., Leutar I. (2007). Religioznost studenata i njezin utjecaj na svakodnevni život. *Obnovljeni život*, 151.-176.
- Lučev, I. i Tadinac, M. (2010). Provjera dvaju modela subjektivne dobrobiti te povezanosti zadovoljstva životom, demografskih varijabli i osobina ličnosti. *Migracije i etničke teme* 26, 3: 263.-296.
- Marinović Bobinac, A. (2000). Dimenzija religijskog iskustva. *Sociologija sela*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 1/2 (147/148) 95.-110.
- Marinović Bobinac, A. (2000). Posljedična dimenzija religioznosti. *Sociologija sela*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 1/2 (147/148) 111.-124.
- Marinović Bobinac, A. (2000). Religijske vrijednosti u Hrvatskoj. *Sociologija sela*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 1/2 (147/148) 125.-138.
- Marinović Bobinac, A. (1995). Neckvena religioznost u Hrvatskoj. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 1/2 (147/148) 853.-866.
- Marinović Jerolimov, D. (1995). Višedimenzionalni pristup u istraživanju religioznosti: smjernice za istraživanja u Hrvatskoj. Institut za društvena istraživanja, Zagreb. 837.-851.
- Marinović Jerolimov, D. (2000). Religijske promjene u tranzicijskim uvjetima u Hrvatskoj: promjene u dimenzijama religijske identifikacije i prakse. *Sociologija sela*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 1/2 (147/148) 43-80.

- Marinović Jerolimov, D. (2003). *Religioznost, nereligioznost i neke vrijednosti mladih*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 79-124.
- Maslow, A. H. (1968). *Toward a Psychology of Being*. New York: Van Nostrand.
- Michalos, A. C. (1985.), Multiple Discrepancies Theory (MDT), *Social Indicators Research*, 16: 347-413.
- Milosavljević, B i Dušanić, S. (2007). Upitnost stajališta o unidimenzionalnosti religiozne orijentacije. S. Dušanić, *Psihološka istraživanja religioznosti*, (105-119). Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Banja Luka.
- Mlinarević, Z. (2013). Povezanost religioznosti, samopoštovanja i konzumacije psihoaktivnih tvari kod studenata. Diplomski rad. Osijek: Odsjek za psihologiju.
- Ljubotina, D. (2004). Razvoj novog instrumenta za mjerenje religioznosti. U: Zbornik sažetaka. XIV. Dani psihologije u Zadru, Sveučilište u Zadru.
- Peacock, J.R. i Poloma, M.M. (1999). Religiosity and Life satisfaction Across the Life Course. *Social Indicators Research*, 48, 319.-345.
- Piaget, J. (1930). *Immamentisme et foi religieuse [Immamentism and religious faith]*. Geneva: Association Chretienne d'Etudiants.
- Pilar Matud, M., Bethencourt, J.M., Ibanez, I. (2014). Relevance of gender roles in life satisfaction in adult people. *Personality and Individual Differences*, 206.-211.
- Petz, B. (2002). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pivčević, T. (2005). Konstrukcija upitnika religioznosti za pripadnike katoličke vjeroispovijesti i provjera nekih njegovih metrijskih karakteristika. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Skinner, B. F. (1971). *Beyond freedom and dignity*. New York: Knopf
- Smith, H.L., Fabricatore, A. Et al (1999). Religiosity and Altruizm Among African males. *Journak of Black Studies*, 29 (4), 579-598.

- Stiplošek, D. (2002). Povezanost religioznosti, samopoštovanja i unutarnjeg lokusa kontrole. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju.
- Štifter, A. (2006). Religioznost i neki pokazatelji dobrobiti. Odsjek za psihologiju, Zagreb.
- Van Hoorn, A. (2007). A short introduction to subjective well-being: Its measurement, correlates and policyuses. *International conference "Is happiness measurable and what do those measures mean for policy?"*, University of Rome Tor Vergata, 1–12.
- Vuletić, G., Misajon, R. (2011). Subjektivna kvaliteta života: povijesni pregled. (9-16). U G. Vuletić (Ur.) *Kvaliteta života i zdravlje*, Filozofski fakultet u Osijeku.
- Marčinko, I, Vuletić, G., i Šincek, D. (2011). Kvaliteta života studenata. U: G. Vuletić (Ur.) *Kvaliteta života i zdravlje*, (73-94), Filozofski fakultet u Osijeku.
- Mlinarević, Z. (2013). Povezanost religioznosti, samopoštovanja, i konzumacije psihoaktivnih tvari kod studenata. Diplomski rad. Osijek. Filozofski fakultet u Osijeku.
- Vuletić, G, Mujkić, A. (2002). Što čini osobnu kvalitetu života: Studija na uzorku Hrvatske gradske populacije. *Liječnički Vjesnik*, 124 supl.2, 64-70.
- Ye, S., Yu, L., Li, K. (2011). A cross-lagged model of self-esteem and life satisfaction: Gender differences among Chinese university students. *Personality and Individual Differences*, 546.-551.
- Državni zavod za statistiku. (2014). Publikacije prema statističkim područjima. <http://www.dzs.hr/Hrv/publication/subjects.htm>